

Introducció

Cristina Brullet

Coordinadora del monogràfic

Coordinadora del grup Famílies en el V Congrés Català de Sociologia

La primavera del 2009 va tenir lloc a la Universitat Autònoma de Barcelona el V Congrés Català de Sociologia. A banda del grup de treball Migracions —temàtica principal del Congrés—, el grup de treball que va rebre més propostes de comunicacions va ser el de Famílies. Aquest fet indica l'augment de la recerca sobre problemàtiques relacionades amb les profundes transformacions demogràfiques i de les relacions familiars i d'intimitat que s'han expressat de manera molt intensa en els darrers vint anys, a Catalunya i a Espanya.

Les comunicacions escollides per la seva pertinència científica es van presentar durant el Congrés en quatre espais consecutius. En aquest monogràfic solament es publiquen les que tenien per objecte estudiar les llars o bé les problemàtiques familiars específiques de població estrangera, en el marc dels fluxos migratoris arribats a Catalunya en la darrera dècada. Però vull aprofitar aquesta introducció per donar compte de tot el conjunt de treballs que es van presentar en el grup. Crec que val la pena fer-ho per dos motius: en reconeixement dels investigadors i investigadores més joves que van presentar els resultats o el procés metodològic de les seves recerques en curs, i perquè el conjunt de treballs presentats dona pistes de les principals línies d'investigació que s'estan desenvolupant a Catalunya en el camp de la sociologia de la família i de la demografia familiar.

Emancipació dels joves, formació de famílies i ruptures d'unió

En aquest espai es van presentar cinc recerques de gran qualitat, la major part de les quals dirigides per persones de llarga trajectòria investigadora: *Emancipació residencial i formació de la llar (constitució familiar) dels joves catalans i britànics: un model comparatiu*, de Llorenç Casanova i Pau Miret (CED-UAB); *Quan l'amor s'acaba. Determinants de la insatisfacció i la inestabilitat conjugal a Espanya*, de Pau Mari-Klose (UB) i Marga Mari-Klose (UB); *Les ruptures matrimonials a Espanya: disminució de la selecció per classe i deteriorament de les condicions econòmiques*, de Lluís Flaquer (UAB) i Anna Garriga (UPF); *Les trajectòries postdivorci a Espanya i a Europa*, de Carles Simó (UV) i Jeroen Spijker (CED-UAB), i, finalment, la comunicació de Montserrat Solsona (CED-UAB), *Després d'una ruptura d'unió amb fills: quina visió es té de la pròpia família*.

Aquest subconjunt de recerques, tres d'elles realitzades al Centre d'Estudis Demogràfics de la UAB, mostra l'estreta relació que s'està establint entre la recerca demogràfica i la sociològica en l'anàlisi dels canvis en les formes i els estils de vida. La sociologia aporta marcs explicatius i procediments d'anàlisi qualitativa —no només quantitativa— de la realitat social que la demografia comença a incorporar sense por. Una via d'observació i anàlisi de la realitat social que permet anar més enllà de la descripció relativament limitada de les anàlisis quantitatives i complementar-la. Per la seva banda, la sociologia de la família i de les relacions d'intimitat se sustenta cada vegada més en els fenòmens quantificats regularment amb les eines i els procediments més propis de l'anàlisi demogràfica, la qual cosa permet objectivar i descriure l'evolució i les tendències socials de llarga durada. Aquest intercanvi interdisciplinari i metodològic és la clau de la qualitat de les recerques que es van presentar no només en aquest primer bloc de recerques, sinó també, com veurem, en el cas d'altres que es van presentar.

Diversitat de llars i famílies

En aquest subgrup es van presentar set comunicacions. D'aquestes, dues tenien per objectiu la descripció sociodemogràfica de l'evolució recent de les formes de convivència: *Diversitat territorial en les composicions i les estructures de les llars als districtes de Barcelona*, de Cristina López (UB), i *Sociodemografia de la infància i les seves famílies a Barcelona i Catalunya (1975-2006)*, de Clara Roca i Cristina Brullet (CIIMU). Destaca en ambdós treballs la seva aproximació aprofundida a l'actual diversificació de la tipologia de les llars. Una informació bàsica i fonamental, a diferents escales territorials, que caldria anar mantenint i renovant per a una millor planificació de les polítiques socials i de la governança a pobles i ciutats.

Tres comunicacions més es van centrar en el fenomen de la monoparentalitat: *La monoparentalidad como categoría de análisis sociodemográfico. Algunas reflexiones desde la demografía*, de Rocío Treviño (CED-UAB); *Formar una familia sense parella*, presentada per Clara Camps (COPOLIS-UB), i *Les mares soles per opció a Espanya: una altra forma de monoparentalitat*, de Nieves Roca (UB). La monoparentalitat és un fenomen complex que fins fa ben poc ha estat una realitat molt desconeguda a Catalunya i a Espanya, sobretot si es compara amb la recerca realitzada i el coneixement que se'n té a Gran Bretanya o a França, per exemple. A partir de les explotacions de l'estadística censal de 1991 i 2001, primer per part de Fernández Cordón i Tobío (1998)¹ i després per Treviño (2006),² també calien estudis teòrics i qualitius per a conceptualitzar més clarament què s'entén per monoparentalitat, ja que és un fenomen dinàmic que mostra una forta diversitat interna. En aquest sentit, els treballs del Grup COPOLIS i de Nieves Roca, encara inacabats en el moment de celebració del Congrés, aportaran noves proves que permetran consolidar aquesta línia de recerca.

Finalment es van presentar dos estudis de tall qualitatiu i etnogràfic: *L'adopció internacional a Catalunya en l'època de la reproducció assistida*, una recerca dirigida i presentada per Diana Marre (UAB), i *Anàlisi de la situació escolar dels fills i les filles de gais i lesbianes*, per part de Marcin Smietana (UAB). L'adopció d'infants i l'homoparentalitat són dos fenòmens familiars minoritaris però de gran interès sociològic. Cal saber que en aquests moments Catalunya és el país amb una major proporció relativa d'adopcions internacionals a Europa, la qual cosa ha generat molts interrogants. D'altra banda, l'equiparació a Espanya, a tots els efectes legals, del matrimoni entre parelles del mateix i de diferent sexe ha fet més visible una realitat abans oculta que quedava molt lluny de l'imaginari i la recerca del camp familiar. Sens dubte, aquestes dues aportacions van mostrar noves línies de recerca sociològica, antropològica, psicosocial i legal sobre els processos institucionals de reconeixement de les noves realitats familiars.

1. J. A. FERNÁNDEZ CORDÓN i C. TOBÍO (1998), «Las familias monoparentales en España», *REIS*, núm. 83, p. 51-85.
2. R. TREVIÑO (2006), *Estructura y dinámica de la monoparentalidad en España*, tesi doctoral.

Infants i famílies de la immigració a Catalunya

El tema central del V Congrés va ser la immigració. A més de les conferències i taules de debat també hi hagué, com s'ha dit, un grup monogràfic de comunicacions sobre aquesta temàtica general. Tanmateix, el grup Famílies rebé quatre comunicacions de gran interès sobre alguns dels impactes socials i polítics de l'arribada a Catalunya, en molt poc temps, d'un contingent important de persones i famílies estrangeres. Aquestes quatre comunicacions són les que configuren els textos que s'han escrit per a aquest número monogràfic de la Revista.

Andreu Domingo (CED-UAB) i Jordi Bayona (UB) presenten un rigorós i complex estudi, *Gènere, llar i immigració internacional a Catalunya*, en el qual mostren l'impacte de la diversificació en origen de la migració sobre la distribució i el tipus de llars a Catalunya. Conclouen que en la composició de les llars on viuen persones estrangeres —que el 2007 ja representaven una de cada sis llars a Catalunya— les diferències de gènere i els desequilibris dels efectius delimiten tant el tipus de llar on es troben residint com les relacions de parentiu observades dins de cada llar. Si a la resta de llars el moment del cicle de vida familiar explica el tipus de llar o les relacions que dins d'aquesta es produeixen, a les llars de persones estrangeres apareix la forta pertorbació del fenomen migratori en el cicle de vida familiar, especialment en els estadis inicials d'aquest.

Beatriz Ballestín i Clara Roca (CIIMU) exposen una nova explotació de dades censals i padronals sobre *La infància i les famílies procedents de la immigració estrangera a Catalunya* en xifres: població, llars i nuclis, un fenomen de gran impacte avui en el sistema escolar. L'aproximació quantitativa a la realitat d'aquest grup social esdevé clau per traçar alguns dels reptes i oportunitats que la societat catalana actual i futura ha d'encarar davant la creixent diversitat ètnico-cultural i la complexificació dels eixos de desigualtat. En la primera part mostren l'evolució de l'estructura per sexe i edat de la població estrangera així com els fluxos de la població estrangera menor d'edat. En la segona part mostren indicadors sobre les llars i els nuclis on viuen aquests infants, amb la finalitat de calibrar la diversitat d'estructures familiars que es generen a partir de diferents processos migratoris.

Raquel Moreno i Sarai Samper (D-CAS. Col·lectiu d'Analistes Socials) han investigat sobre les *Opcions i formes de reagrupament familiar de les persones immigrants: el paper de les administracions locals*. La comunicació es va centrar en els resultats de diversos estudis sobre com s'està assumint aquest procés des de les administracions locals, sobre el perfil demogràfic i social de les persones sol·licitants de reagrupament i de les mateixes persones reagrupades. També aporten explicacions sobre les diferents opcions i maneres de reagrupar, i exposen els resultats de les entrevistes realitzades sobre les principals dificultats experimentades en el procés de reagrupament familiar.

Rosalina Alcalde (UAB) presenta una recerca qualitativa que busca comprendre les dinàmiques relacionals familiars que es generen en el procés de reagrupar infants i adolescents. En el text *Els menors reagrupats: entre el desig i l'angoixa* exposa les experiències dels menors en relació amb la separació i la retrobada amb la mare i/o el pare, al país d'origen i al d'acollida. Analitza els efectes del reagrupament en el seu benestar, tot considerant també l'escola com el principal espai de manifestació del malestar dels infants i adolescents.

Organització familiar: usos dels temps i polítiques familiars

El grup Famílies va tenir encara una quarta sessió de treball que va acollir sis comunicacions vinculades a les polítiques públiques de suport a les famílies en les seves funcions de cura en la vida diària. Unes aporten proves sobre l'organització dels temps familiars i laborals i les desigualtats per raó de sexe en els usos dels temps, així com sobre els canvis que s'observen al respecte a les llars joves amb fills. En aquesta línia hi hagué quatre comunicacions: Sandra Escapa (CIIMU) presentà *Usos dels temps a les llars catalanes: què en diuen les dades del Panel de Famílies i Infància?*; Marc Ajenjo

(CED-UAB), *Els homes miren la televisió mentre les dones cuinen? Anàlisi del temps reproductiu en les parelles biactives espanyoles*; Clara Roca i Cristina Brullet (CIIMU), *Organització i repartiment de la cura dels fills i filles en famílies joves*, i Carmen Pérez i Anna Gálvez (UOC), *Efectes del teletreball en l'àmbit familiar*. En una segona línia, dues comunicacions tenien per objecte d'estudi alguns dels dispositius de la política familiar existents a Europa i a Espanya: Anna Escobedo (UAB) exposà la feina de *La xarxa internacional de recerca sobre llicències laborals per motius familiars «Leave policy and research»* i Irene Lapuerta (UPF) va presentar una recerca comparada, en procés en aquell moment, sobre l'*Impacte de les polítiques autonòmiques en l'ús d'excedències per la cura dels fills*.

Fins aquí el relat breu del conjunt de recerques i estudis presentats al grup de Famílies en el Congrés. Un camp de la sociologia que està vivint un moment de creixement, en quantitat i qualitat. Els canvis familiars i en les relacions d'intimitat (*individualització, diversificació, complexificació, desigualtats socials*) s'expressen avui en moltes i diverses dimensions. Els temes d'interès sociològic es multipliquen: les regulacions legals i els nous vincles de parentiu; l'organització de la vida quotidiana; les relacions de poder i autoritat entre sexes i generacions; la mutació de les xarxes familiars; els intercanvis intergeneracionals; les articulacions entre els àmbits privats i públics de la vida quotidiana; la cura de les persones dependents en la vida diària; les anàlisis del pes relatiu de la provisió de benestar i serveis de cura des de les famílies, l'estat, el mercat i el tercer sector (règims de benestar); les polítiques de coresponsabilitat social de la cura; les solidaritats entre generacions; les famílies transnacionals, etc. En tot cas, cal continuar reforçant la investigació sociològica a Catalunya i augmentar al màxim el seu grau d'excel·lència en un moment en què tenim tants interrogants sobre el futur del nostre estat del benestar.